

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-667-6-28>

CULTURAL MEMORY AND ART: TRANSFORMATIONS OF FOLKLORE HERITAGE IN THE ERA OF GLOBALIZATION

КУЛЬТУРНА ПАМ'ЯТЬ І МИСТЕЦТВО: ТРАНСФОРМАЦІЇ ФОЛЬКЛОРНОЇ СПАДЩИНИ В ДОБУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Moskvichova Yu. O.

*Ph.D. in Art History,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Music and Performing Arts
Mykhailo Kotsiubynskyi State
Pedagogical University of Vinnytsia
Vinnytsia, Ukraine*

Москвічова Ю. О.

*кандидат мистецтвознавства,
доцент,
доцент кафедри музичного
та перформативного мистецтва
Вінницький державний педагогічний
університет
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна*

Сучасний етап розвитку світової культури характеризується інтенсивними процесами глобалізації, що зумовлюють активні міжкультурні контакти, уніфікацію художніх стандартів і поширення масових моделей споживання мистецтва. Вступ людства в епоху глобалізації зумовив ключові проблеми сучасності, серед яких домінування глобальних цінностей та орієнтирів над локальними; перетворення громадянського суспільства на єдину форму упорядкування глобального соціуму; гібридизація культури; послаблення національно-державного фактора [3, с. 48]. Культурна глобалізація передбачає певну уніфікацію культур, тобто формування універсальних цінностей [3, с. 49]. У таких умовах загострюється проблема збереження культурної самобутності народів, їх історичного досвіду та системи традиційних цінностей. А це, в свою чергу, призводить до тенденцій по відродженню національної ідентичності, що можна розцінювати як одну із відповідей на прояви уніфікації культури [5, с. 146]. У цьому контексті особливого значення набуває феномен культурної пам'яті як форми колективного досвіду, що акумулює цінності, традиції та світоглядні моделі спільноти і є чинником формування ідентичності. Одним із найдієвіших інструментів її збереження й трансляції постає мистецтво, здатне не лише фіксувати минуле, а й творчо його інтерпретувати відповідно до викликів сучасності.

Фольклорна спадщина, що тривалий час функціонувала в межах побутового середовища, у ХХ–ХХІ ст. дедалі активніше інтегрується у професійний художній простір. Цей процес супроводжується її

сценізацією, стилізацією, композиційним переосмисленням і жанровою гібридизацією. Унаслідок цього фольклор перестає бути виключно формою традиційного способу життя, натомість перетворюється на універсальний художній ресурс, що забезпечує безперервність культурної пам'яті в нових соціокультурних умовах. Зазначені трансформації виразно простежуються у сфері народно-сценічної хореографії. Практика професійних і аматорських ансамблів народного танцю засвідчує, що локальні танцювальні традиції адаптуються до вимог сцени, поєднуючись з елементами академічної техніки, театралізації та сучасної режисури. У цьому контексті сценічна інтерпретація постає своєрідним «архівом пам'яті», де відтворюються й передаються наступним поколінням зразки традиційної культури. Показовою є діяльність Національного заслуженого академічного ансамблю танцю України імені Павла Вірського, який сформував модель театралізованої інтерпретації народної хореографії, що поєднує автентичну лексику з класичною технікою, розвиненою драматургією та масштабною сценографією. Такий підхід сприяв утвердженню народного танцю як впізнаваного символу української культури в міжнародному мистецькому просторі. Водночас регіональні колективи актуалізують локальні хореографічні коди, зберігаючи специфіку рухової пластики, ритміки та образності окремих етнографічних зон і водночас осучаснюючи їх відповідно до естетичних запитів глядача. Характерним прикладом є Академічний ансамбль пісні і танцю «Поділля» Вінницької обласної філармонії, репертуар якого ґрунтується на системному зверненні до фольклорних джерел Подільського регіону – танцювальної пластики, пісенної традиції, локальних виконавських манер, обрядовості та костюма. Колектив популяризує народні пісні, зібрані подільськими фольклористами (Н. Присяжнюк, Г. Танцюра, Р. Скалецький, З. Чорна, М. Руденко та ін.), поєднуючи етнографічну достовірність із професійною режисурою, музичною обробкою та сучасними засобами сценічної виразності. Творчість ансамблю характеризується пошуком нових жанрових форм і мистецького синтезу, тенденцією до театралізації хорового співу, використанням сучасної сценографії, що відображено в концертних програмах «Подільська рапсодія», фольк-шоу «Поділля має таланти», «Ой, зійдімося, роде!» та ін. [4, с. 89]. У такий спосіб діяльність колективу постає формою інститулізованої культурної пам'яті, де відбувається не лише відтворення, а й творча реконструкція регіональної спадщини.

Загалом народно-сценічні ансамблі виконують важливу просвітницьку й репрезентативну функції: через фестивалі, гастрольні тури та міжнародні мистецькі проекти вони інтегрують локальний фольклор у загальноукраїнський і світовий культурний простір; сценічні

практики забезпечують збереження історичної пам'яті та водночас сприяють актуалізації традиції в сучасному глобалізованому середовищі.

Аналогічні процеси відбуваються і в музичному мистецтві. Традиційна пісенна та інструментальна культура активно інтегрується у професійну композиторську та виконавську практику, набуваючи нових форм існування – від академічних обробок народних мелодій до проєктів у стилі world music, фольк-року чи етно-джазу. Найпоширенішою формою циркуляції фольклору в академічному музичному просторі виступає жанр обробки (хорової, вокально-інструментальної, інструментальної), який присутній у творах більшості українських композиторів [6, с. 137]. Ця модель представлена й у творах популярних виконавців. Сучасні музиканти звертаються до архаїчних наспівів, автентичних тембрів народних інструментів, поєднуючи їх із електронними засобами звукотворення. У такий спосіб формується новий тип культурного продукту, що одночасно зберігає зв'язок із традицією та відповідає вимогам світового мистецького ринку. Подібні практики не лише актуалізують фольклорну спадщину, а й розширюють аудиторію її сприйняття, залучаючи молоде покоління до процесу осмислення власної культурної ідентичності.

Важливо підкреслити, що трансформація фольклору в сучасному мистецтві не означає втрати автентичності, а навпаки, засвідчує динамічний характер культурної пам'яті, її здатність до адаптації та оновлення. Традиція постає не як статичний музейний артефакт, а як жива система, що постійно переосмислюється в нових історичних обставинах. Показовими щодо сучасних форм актуалізації фольклорної спадщини є практики локальних етномузичних колективів, зокрема вінницького етногурту «Мокоша», творчість якого ґрунтується на поєднанні автентичного пісенного матеріалу з елементами сучасної аранжувальної культури. Звернення до обрядових, календарно-пісенних і ліричних зразків у синтезі з новітніми інструментальними й сценічними засобами формує цілісний художній простір комунікації між традицією та сучасним слухачем. За таких умов фольклор постає не як архаїчний релікт, а як актуальний мистецький ресурс, здатний органічно функціонувати в сучасному культурному середовищі. Не менш показовим є досвід фольк-рок гурту «Очеретяний кіт», заснованого 1995 р. у Вінниці музикантом Костянтином Бушинським. Формування впізнаваної стилістики колективу, що відбулося після приєднання Романа Кріля, ґрунтується на синтезі фольклорних інтонацій з елементами року, блюзу, джазу та лаунж-музики. Звернення до широкого жанрового спектра – від чумацьких і ліричних пісень до рок-н-рольної та блюзової стилістики – зумовлює створення

оригінальних композицій, у яких етнічні мотиви поєднуються із сучасними засобами музичного аранжування. Активна фестивальна діяльність гурту (участь і перемоги у всеукраїнських мистецьких форумах «Червона рута», «Шешори», «Країна мрій», «Арт-поле», «Мазепа-фест» та ін.) сприяє інтеграції локального фольклорного матеріалу в загальноукраїнський і міжнародний культурний простір. Досвід «Очеретяного kota» засвідчує, що подібні ініціативи відіграють важливу роль у популяризації регіональної спадщини серед молодії аудиторії та формуванні нових моделей сприйняття національної музичної традиції, актуалізуючи її в контексті сучасної культури.

Вагому роль у процесах збереження й трансляції культурної пам'яті відіграє фестивальний рух, який у сучасних умовах перетворюється на простір міжкультурного діалогу й репрезентації етнічної музики та хореографії. Зокрема, фестивалі «Шешори» та «Країна мрій» стали важливими платформами для презентації української фольклорної та етно-мистецької сцени, об'єднуючи автентичні колективи, професійні ансамблі, експериментальні гурти та широку аудиторію. У межах таких подій традиційна культура інтегрується в міжнародний контекст, набуваючи нових форм популярності. Фестивальний формат сприяє не лише збереженню окремих зразків нематеріальної спадщини, а й формуванню спільного культурного простору, у якому відбувається обмін досвідом, переосмислення традицій і творення сучасних мистецьких практик.

Отже, у добу глобалізації мистецтво виконує роль активного механізму збереження й конструювання культурної пам'яті. Через сценічні, музичні та міждисциплінарні практики фольклорна спадщина інтегрується у сучасний культурний простір, сприяючи зміцненню національної самобутності та розвитку міжкультурної комунікації. Такий підхід дозволяє розглядати трансформацію традиції не як загрозу, а як необхідну умову її подальшого існування й творчого розвитку в глобальному світі.

Література:

1. Ассман А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті. Київ : Ніка-Центр, 2012. 437 с.
2. Глобалізація і культурна ідентичність: український вимір / [О. В. Білий, О. Є. Гомілко, С. А. Лозниця та ін.]. Київ : Наукова думка, 2018. 276 с.
3. Москвічова Ю. О. Діалог культур як основа сучасного мультикультурного соціуму в умовах культурної глобалізації. *Мистецтво в культурі сучасності: теорія і практика навчання* : збірник наукових

праць ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2023. Вип. 2. С. 47–54. [https://doi.org/10.31652/3041-1017-2023\(2\)-06](https://doi.org/10.31652/3041-1017-2023(2)-06)

4. Москвічова Ю., Сушицький М., Шинкаренко М. Народна хореографічна культура Вінниччини: збереження й трансформація регіональних традицій. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* 2023. Вип. 59. Том 2. С. 85–92. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/59-2-12>

5. Русул О. В. Мультикультуралізм і культурна глобалізація. *Вісник Дніпропетровського університету*, 2012. № 9/2. С. 146–151.

6. Ткач А. А. Відродження фольклору в сучасному просторі українців. *Мистецтвознавчі записки : зб. наук. праць*. 2020. Вип. 37. С. 134–138.